

ANOTÁCIE

ŽEMBEROVÁ, Viera (ed.): TEÓRIA UMELECKÉHO DIELA 3. Prešov : Filozofická fakulta Prešovskej univerzity v Prešove, 2008. 153 s.

V poradí tretí knižný výstup grantového projektu VEGA s názvom *Teória umeleckého diela* (autor, látka, problém, text, intertextualita, kompozícia intencionality, druh, žáner, vývin, umenovedné konexie, medziliterárne konexie, estetická hodnota) prináša pätnásť štúdií, ktoré sa zaoberajú všeobecnými problémami literatúry (filozofickými, estetickými a metodologickými), i analýzami konkrétnych literárnych diel.

František Mihina sa v úvodnej štúdii Ontológia literatúry zamýšľa nad špecifikami literárnej skutočnosti. Za skutočnosť literatúry považuje obrazy, ktoré si vytvára percipient na základe textu. Hovorí o metafyzike literatúry, keďže nás prenáša do sveta ňou stvoreného, aby aj tento nakoniec presiahla.

S definovaním literárneho artefaktu, literárneho textu a literárneho diela, majúc na zreteli zistenia prírodných vied týkajúce sa subjektivity, prichádza vo svojej štúdii Text a dielo z hľadiska literárnej estetiky založenej na filozofickom naturalizme Pavol Markovič. Kým literárny artefakt a literárne dielo sú časopriestorovými entitami – prvá sledom mentálnych stavov autora, druhá recipienta –, literárny text je statickým článkom literárnej komunikácie.

Príspevok Marcela Forgáča Skutočnosť, filozoféma a literárne dielo zas vychádza z fenomenológie Romana Ingardena a je zameraný na definovanie filozofémy ako možnosti textu a na určenie jej vzťahu k reálnej skutočnosti, literárnej skutočnosti, ale najmä k subjektívnemu prístupu recipienta k textu a jeho konkretizácii.

Viera Žemberová v štúdii K stratégii postavy v prozaickom texte štrukturalizuje vzťah základných epických i všeobecných literárnych kategórií (postava, čas, priestor, narátor, fabula, sujet, archetyp, žáner, slovo, text), pričom

v centre pozornosti je pozícia postavy v prozaickom texte, determinovaná tak vnútornými literárnymi faktormi, ako aj zvonku (filozofia, dejinný, sociálny, etnografický a geografický kontext). Autorka zachytáva dynamiku tejto štruktúry vzhľadom na stratégiu postáv.

Bildungsroman – žánrový koncept z hľadiska dejín, funkčnosti a štruktúry žánru je názov štúdie Pavla Zubala, ktorá sa zaoberá jednak históriou uvedeného žánru v nemeckej literatúre a históriou jeho reflexie v literárnej vede, jednak výraznou spätosťou jeho vývinu s nemeckými dejinami. Zo svojich zistení Zubal zároveň vyvodzuje niektoré všeobecne platné závery pre skúmanie literárnych žánrov a ich vývinu, zdôrazňuje historický a geografický aspekt výskumu a jeho otvorenosť rôznym formám žánrovej historiografie.

Spôsoby modelovania tzv. nespoľahlivého rozprávača, ktorý má vzbudzovať u čitateľa nedôveru, ako aj funkcie takéhoto rozprávača, a to najmä vzhľadom na vytváranie interpretačných možností pre detského percipienta, skúma Milena Šubrtová (Nespoľahlivý vypravč v autorské pohádke).

S literatúrou pre deti sa stretne aj v štúdii Martiny Petrikovej Medzi komickým a lyrickým v dvoch rozprávkach Jaroslavy Blažkovej. Autorka sa zameriava na Blažkovej rozprávkovú poetiku, spôsob stretania sa reálneho a fantastického a na lyrizačné tendencie v jej diele.

Poézia prvých zbierok Jána Buzássyho (*Hra s nožmi, Škola kynická*) sa stala predmetom záujmu Jána Gavuru v štúdii Etické otázky – estetické odpovede. Autor analyzuje objekty básnikových výpovedí, jeho inšpiráciu antickou filozofiou (Diogenes zo Sinópy), vytvorenie nového metaforického princípu i spôsob v textoch prítomného poznania. Štúdia je jedným z výsledkov systematického záujmu autora o Buzássyho poéziu.

Ivo Pospíšil v štúdii Teorie jako pokus o ukotvení a uchopení naznačuje na základe

analýzy troch monografií o Hryhorijovi Skovorodovi jednu z produktívnych ciest, ktorými sa môže uberať súčasná teória literárneho diela. Robí to hlavne na príklade monografie O. V. Marčenko, ktorý spája voľnú meditáciu a kontempláciu s pozitivistickou materiálou verifikáciou. Štúdiá je zároveň akousi recenziou týchto troch publikácií.

Kategóriou priestoru v poézii Janka Kráľa sa zaoberá Gabriela Mihalková (Funkcie a atribúty priestoru v poézii Janka Kráľa).

Marta Součková (K spôsobom komunikácie v Pisárovi Gráčovi) interpretuje spôsoby komunikácie v tomto Hronského románe prostredníctvom fenoménov mlčania a hovorenia, ide o analýzu zložitého a variovaného vzťahu pásma rozprávača a pásma postáv, predovšetkým o presun kompetencií postavy na rozprávača, o vzťah reality textu a textovej „by“ skutočnosti. Dotýka sa aj funkcie paralingvistickej komunikácie postáv.

Rozsiahlejšia štúdiá Mareka Mitku Intertextualita v prózach Tomáša Horvátha a Ballo predstavuje intertextualitu u spomenutých autorov ako plnohodnotnú metódu písania. Od-

krýva textové zdroje ich diel, analyzuje kompozičné postupy. Čo sa týka ich parodického prístupu k literárnym predlohám, Horváthov postup charakterizuje ako prácu „podľa predlohy“, Ballov ako prácu „s predlohou“ (sampling).

Ján Jambor (Funkcie motta v epickej tvorbe Petra Stamma pre dospelých) aplikuje Genettovu funkčnú typológiu motta na dielo P. Stamma. Zároveň oboznamuje so stavom výskumu a naznačuje jeho ďalšie možnosti v tejto oblasti.

Svätec na púti, príspevok Xénie Činčurovej, rozširuje štúdiu z predošlého zborníka, ktorá sa zaoberala motívom pohybu v ruskej literatúre, o pohľad na pohyb veľmi špecifických postáv jurodivých.

Lyrické – epické vo filmovej štruktúre je tiež štúdiá nadväzujúca na minulý zborník. Ján S. Sabol v nej epický princíp povyšuje na nevyhnutnú súčasť každého umeleckého diela a ako jednu z podôb lyrizácie filmu predstavuje akcentovanie farebnej roviny.

Lubomír Kováčik